

BERT PRIBAC – ISTRSKI AVSTRALEC

Njegovo življenje in literarno ustvarjanje

Izvirni znanstveni članek | 1.01

Izvleček: Avtorica v članku spregovori o Bertu Pribcu, enem najbolj ustvarjalnih književnikov slovenskega izseljenstva v Avstraliji in tudi sicer. Oris njegovih literarnih del in književnega ustvarjanja po njegovem povratku v rodno Istro je močno povezan z njegovim življenjem, preživetim v tujini. Hrepenenje po obeh domovinah ostaja stalnica njegovega vsakdana, ki se zrcali v njegovih številnih pesniških zbirkah, esejih in prevodih.

Ključne besede: Bert Pribac, avstralski Slovenci, slovenskoavstralska književnost, življenjske zgodbe

Abstract: This paper discusses Bert Pribac, one of the most prolific Slovene immigrant writers in Australia and beyond. His literary works and texts written after his return to his native Istria have been strongly influenced by his life abroad. Reflected in his numerous collections of poetry, essays, and translations, a yearning for both homelands remains a permanent feature of his life.

Key Words: Bert Pribac, Australian Slovenes, Slovene-Australian literature, life stories

Uvod ali na kratko o priseljevanju

Slovenci v Avstraliji sodijo med manjše etnične skupine avstralske populacije. V večjem številu so se tja začeli priseljevati šele po drugi svetovni vojni. V različnih časovnih intervalih so prihajali vse do konca sedemdesetih let. Tako so svoj številčni vrhunec dosegli v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, torej v času ilegalnega prehajanja tedanjih jugoslovanskih meja ter v času ugodne avstralske migracijske politike sprejemanja novih priseljencev. Avstralija jim je, v primerjavi z nezavidljivim gospodarskim položajem v domovini, ponudila boljše ekonomsko prihodnost, nekaterim osebno svobodo, mnogim – predvsem v sedemdesetih letih – pa avanturo. Nadaljnji potek priseljevanja se je za Slovence do konca prejšnjega stoletja močno upočasnili ter se ponovno obnovili šele v zadnjem času.

Prihod v tuje angleško govoreče okolje je za mnoge Slovence, ki so večinoma prihajali s podeželskih in z obmejnih območij Slovenije, pomenil večplastni šok: klimatski, jezikovni, prehrabeni, delovni, diskriminacijski ..., zaradi česar so pričakovanja in hrepenenja, zgrajena na idealizirani podobi Avstralije, dobila realno vsebino, vsakdanje življenje pa je bilo v prvih letih po priselitvi namenjeno boju za preživetje in materialno osamosvojitve. V tem obdobju so bila hotenja po čim hitrejši vrnitvi v domovino, razumljivo, prežeta z občutki odtujenosti in osamljenosti v novem okolju.¹

Hrepenenje po sorodnikih doma in po domačnosti je bilo glavni vzvod za medsebojno povezovanje slovenskih priseljencev že v petdesetih in še bolj v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, kar se je v tem obdobju udejanilo v nastajanju slovenskih društev in pastoralnih središč po vsej Avstraliji. Vrhuncem njihovega delovanja lahko sledimo v naslednjem desetletju, ko je večina po vojni priseljenih že imela urejeno družinsko, ekonomsko pa tudi družabno življenje, saj s komunikacijo v angleškem jeziku niso imeli več težav. Vključevanju priseljencev v etnično heteroge-

no avstralsko družbo je bila tedaj zelo naklonjena multikulturna migracijska politika Avstralije, kar je pozitivno vplivalo na Slovence, ki so se v tem času prilagodili novemu načinu življenja, si večinoma uredili življenjski standard in ohranjali stike s svojimi doma.²

Druženje v društvih, obiskovanje verskih središč, poslušanje slovenskega etničnega radia, učenje slovenskega jezika otrok priseljencev,³ predvsem pa občasna obiskovanja rojstnega kraja so krepila in ohranjala duševno povezanost izseljenca z domovino, ki se je mnogokrat reflektirala v domotožju, želji in hrepenenju po rojstnem kraju. Kajti:

Novo izseljenca preplavi. Pred poplavo se umika v svoje ožje okolje, med rojake ali v družino, ali pa se zapre sam vase in otrpne [...] Toda, celo potem, ko uspe, da se odpre in da spet splava na površje, mu ostaja tuje še vedno tuje [...] Čeprav se kdo nauči navidez sproščeno živeti na tujem, vendar nekaj v njem ostane zadrženo (Zalokar 1991: 19).

Na teh občutjih je temeljilo tudi literarno ustvarjanje avstralskih Slovencev, za katerega začetke, vsaj formalno, lahko smatramo leto 1962, ko je Bert Pribac pri Slovenskem društvu Melbourne izdal svojo pesniško zbirko *Bronasti tolkač*. To je bila hkrati tudi prva v Avstraliji tiskana slovenska knjiga.

V članku bom spregovorila o življenjski izkušnji, iz katere je snov za svoje literarno delo črpal Bert Pribac, eden med najvidnejšimi in najpomembnejšimi slovenskoavstralskimi literati, ki po vrnitvi v rodno Istro v tem delu Slovenije soustvarja tudi slovensko poezijo in prozo ter prispeva utemeljeno kritiko družbenih dogajanj na obmejnem obmorskem območju. Poskušala bom prikazati pomen njegovega dela za slovenske izseljence, naseljene na enem med geografsko od matične domovine najbolj oddaljenimi konci sveta. Opozorila bom na premalo upošteevane

1 Podatki in zgoščen historiat priseljevanja Slovencev v Avstraliji so povzeti po: Čebulj Sajko (1992, 2000).

2 Več o multikulturalizmu in razvoju slovenstva v Avstraliji glej: Čebulj Sajko (2000: 17–57).

3 Prav tam.

in v stroki dokaj neznane Pribčeve literarne in esejistične izdaje, ki so izšle v zadnjem desetletju njegovega bivanja v domovini. Ob tem so mi pri pisanju pomagale nekatere literarnozgodovinske obravnave naših najvidnejših literarnih zgodovinarjev, ki so obravnavali ali pa vsaj delno še vedno obravnavajo tudi slovenskoavstralsko književnost; predvsem pa sem z uporabo avtobiografske metode posnela in zabeležila dokaj celovito življenjsko pripoved Berta Pribca, ki nam je bila sicer v posameznih segmentih že znana, a ni bila z etnološkega zornega kota še nikoli predstavljena.

Poet, esejist, prevajalec – Šavrin, Istran, avstralski Slovenec

Kot vemo iz dosedanjih pregledov literarnega ustvarjanja izseljencev, to ne izhaja zgolj iz fikcije in domišljije posameznika, temveč je mnogokrat odraz osebnih izkušenj ustvarjalca – izseljenca, ki zaznamujejo njegovo življenjsko zgodbo. Ta se, nekoliko klišejsko izraženo, odvija v vsakdanji realnosti tujega sveta ter v čustvenem hrepenenju po domovini in svojih ljudeh. Ali, povedano drugače, literarnim ustvarjalcem v izseljenstvu sta »razpetost med idiličnim spominom na dom [...] in kruto resničnostjo novega, tujega okolja [...], večni boj med nostalgicnim hrepenenjem in osamljeno odtujenostjo nerazumljenega umetnika v svetu« (Žitnik 1994: 127) tista usodna trenutka v vsakdanjosti, ki zaznamujeta vsebino njihove ustvarjalne poti v tujini. Dojemanje sveta in sebe v njem sta vzvoda za notranje izpovedovanje in ustvarjanje literata – izseljenca. Njegova življenjska zgodba postane vir za razumevanje zapisanega, izpovedanega: tudi življenje Berta Pribca je neusahljiv izvir njegovega izpovedovanja.

Literarna zgodovina Pribca dolgo časa ni zaznala (Suša 1990a: 291; Suša 1990b), prav tako pred letom 1982 doma ni bilo strokovnega zanimanja za književnost avstralskih Slovencev. Nanje, predvsem na Pribca, so pred raziskovalci v domovini opozarjali razseljeni rojaki, med njimi še zlasti literata Lev Detela (1972) v Avstriji in Tine Debeljak (1975) v Argentini. Slednji ga je skupaj s Francetom Papežem nekaj let pozneje predstavil tudi v *Antologiji slovenskega zdomskega pesništva* (Debeljak in Papež 1980), medtem ko so ga literarni zgodovinarji doma prvič omenili na blejskem mednarodnem simpoziju (1982), namenjenemu raziskovanju avstralske in slovenske izseljenske književnosti v Avstraliji, objavljenem v zborniku *Australian Papers* (Jurak 1983; Petrič 1983). Od tedaj lahko sledimo kronologiji vrednotenja ne le Pribčevega literarnega ustvarjanja, temveč tudi ustvarjanja preostalih avtorjev – avstralskih Slovencev, ki so se v letu simpozija že uspešno povezali med seboj v Slovensko-avstralskem literarno-umetniškem krožku SALUK⁴ (Lah 2004: 200). Poleg izdajanja *Svobodnih razgovorov* je SALUK v sodelovanju s Slovensko izseljensko matico v letih 1985 in 1988 izdal dve antologiji avstralskih Slovencev (*Zbornik* 1985; *Zbornik* 1988). V obeh je Pribčev prispevek izdaten⁵ in v slednjem tudi

vsaj delno literarnokritično ovrednoten (Suša 1988: 151). Pribac je s svojo poezijo sodeloval tudi v skupnih zbirkah slovensko-avstralskih avtorjev *Naše steze/Our Paths* (1986), v antologiji slovenskega zdomskega pesništva (Bergles 1990) in v antologiji pesmi avstralskih Slovencev *Lipa šumi med evkalipti* (Cimerman 1990), ki je že nekakšen poskus umeščanja literarnega ustvarjanja avstralskih Slovencev v slovensko literarno zgodovino (Jurak 1990: 14). V predgovoru omenjene zbirke je zapisano, da je »z izidom *Bronastege tolkača* [...] Bert Pribac postavil mejnik in prvič bi lahko spregovorili o literaturi, ki je hotela biti besedna umetnost Slovencev v Avstraliji« (Suša 1990b: 17).

Z začetki izdajanja mednarodne znanstvene revije Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU *Dve domovini/ Two Homelands* lahko od devetdesetih let sledimo kontinuiranemu interdisciplinarnemu raziskovanju slovenskega izseljenstva in povratništva, torej tudi znanstveni kritiki njihovega literarnega ustvarjanja, ki Pribca, poleg drugih,⁶ nesporno uvršča med najvidnejše ustvarjalce v slovenskoavstralskem literarnem krogu. S tega zornega kota ni ostala prezrta tudi njegova druga pesniška zbirka, *V kljumu golobice*, izdana sicer že leta 1973 (Suša 1990a: 295–296). Pred Pribčevim stalnim povratkom v domovino pa je, tokrat že v Sloveniji, izšla še antologija njegovih pesmi *Prozorni ljudje* (1991); v spremni besedi k zbirki je Matjaž Kmecl zapisal: »Zmeraj bolj jasno postaja, da je Pribac pesnik samote« (Kmecl 1991: 156). Takšen, morda zares osamljen in zgolj le na videz literarno »neploden« (kot bomo lahko spoznali pozneje), ostane vsa devetdeseta leta – pravzaprav vse do stalne vrnitve v rodno Istro leta 2005. V tem času ne najdemo avtorjevih odmevnejših objav, razen njegovega sodelovanja pri izdajanju in objavljanju zapisov v *Svobodnih razgovorih* (Suša 1999: 285).

V nasprotju s Pribčevo odmaknjenostjo od objavljanja pa se v tem obdobju pogosteje pojavijo znanstvena vrednotenja njegovega zgodnjega književnega ustvarjanja: z izidom obsežne trilogije *Slovenska izseljenska književnost* (Žitnik in Glušič 1999)⁷ je celovito predstavljeno književno delo slovenskoavstralskih avtorjev tako v slovenskem (Suša 1999) kot angleškem jeziku (Maver 1999). Med njimi ima svoje mesto tudi Pribac (Suša 1999), ki bi si, glede na to, da ni ustvarjal le v slovenskem jeziku, ampak tudi v angleščini,⁸ prav tako zaslužil mesto v orisu slovenskih ustvarjalcev v angleškem jeziku. Najceloviteje do sedaj pa ga je kot pesnika in človeka raziskovalcem izseljenstva predstavila Teja Pribac (2002): njen prispevek obsega oris Pribčevega književnega delovanja od začetkov do povratka v domovino.

Odmaknjenost v zadnjem desetletju Pribčevega bivanja v Avstraliji pa je bila, kot sem omenila, dejansko le navidezna, saj se je ustvarjalčevo delo iz tega obdobja pozneje udejanilo v številnih

materjo; v drugem (1988) pa poleg svoje poezije v slovenščini in angleščini nastopa tudi kot prevajalec pesmi nekaterih v zborniku predstavljenih avstralskih pesnikov.

6 Podarjam razprave Igorja Mavra o Victorii Zabukovec (1996), Danijeli Hliš (1997) in Jožetu Zoharju (2006).

7 Delo ostaja še do danes najcelovitejši pregled slovenske izseljenske književnosti v treh knjigah: v prvi – Evropa, Avstralija, Azija – so literarnozgodovinsko ovrednoteni tudi slovenski avtorji v Avstraliji (prav tam: 259–318, 363).

8 Pribac je v osemdesetih letih objavljal svoje pesmi v avstralskih literarnih revijah *Helix*, *Rainbow Rising* in *The Poets Lunch* (več o tem Suša 1999: 285).

4 SALUK je bil ustanovljen leta 1982 v Sydneyju na pobudo slovenske pesnice Pavle Gruden in Berta Pribca. Združeval je večinoma pesnike in pisatelje iz vrst prvih povojnih slovenskih priseljencev v Avstralijo. Izdajali so četrtletno glasilo *Svobodni razgovori/Free Talks*. Najdlje so ga urejali Pavla Gruden, Jože Zohar in Stanka Gregorič. Revija je izhajala med letoma 1982 in 2000.

5 Bert Pribac je v prvem zborniku (1985) objavil pet pesmi in Pogovor z

zbirkah in publikacijah, izdanih v domovini po letu 2000. Ali z besedami Pribčeve žene, Ljube Vrtovec Pribac:

V kljunu golobice je bila druga knjiga. Izšla je 1973. To je bilo že vse prej napisan, pa ni bilo možno izdat. Ta – *Prozorni ljudje*, je izšla v času osamosvojitve, ko je pršu Kuntner [Tone Kuntner, op. a.] u Avstralijo, pa se je navdušu, ne, in je Žoharju [Jožetu Žoharju, op. a.] *Aurora Australis* in Bertu *Prozorni ljudje* pomagou izdat. Ko je pršu domov, je izšel ponatis *Bronasti tolkač*⁹ s še dodanimi pesmi, ki so nastale kasneje. *Spravne motnje*¹⁰ so nastajale že u Avstraliji in so ble objavljene po kosih in je skrčena varianta izšla 2002, Društvo 2000. In potem je bla *Avstralska pomlad* v Ljubljani,¹¹ izšla je antologija avstralske poezije,¹² in ker je blo notr veliko aboriginalske poezije, je izšel tudi prevod aboriginalske poezije ...¹³ Imel je že tudi prevedeno Omarja Kajama in so to v Kopru izdali.¹⁴ Ob njegovi sedmdeseti letnici, 2003, je izšla *Koštabona*,¹⁵ potem z Brooksom¹⁶ je blo tudi to, ko je več pesnikov ... tole – več avtorjev;¹⁷ in polej je z Apollonijem izšel *Vonj po jasmínu*,¹⁸ in pol je bil *Golden Boat*¹⁹ – prevod Kosovela; *Tam daleč pod južnim križem*²⁰ in *Podobe zlodejev in svetnikov*²¹ sta izšle u istm času; prevod Mile Kačič je zadnja knjiga²² – ob njeni stoti letnici rojstva; vmes je biu še *Piranski zaliv* v slovenščini²³ in potem u angleščini.²⁴ In tega je poslal čisto vsem u Bruslju. To je blo dost narjenega.

Pribčeve izdaje zadnjega desetletja še niso bile literarno kritično ovrednotene, čeprav bi to lahko pričakovali.²⁵ zanimanje razi-

skovalcev za slovensko izseljenstvo v Avstraliji v zadnjih letih namreč upada,²⁶ v novejših literarnozgodovinskih pregledih pa je izostanek sodobnega literarnega ustvarjanja avstralskih Slovencev še izrazitejši,²⁷ čeprav še neobjavljena besedila prinašajo nove obete.²⁸ Pojavlja pa se tudi dilema: ali je književno ustvarjanje povratnikov v domovini, kot je na primer ustvarjanje Berta Pribca, ki se tematsko navezuje na izkustvo v imigraciji, še izseljenska književnost,²⁹ glede na to, da se sam avtor šteje – v našem primeru – za Šavrina, Istrana in avstralskega Slovenca?

Znani neznani Bert Pribac

Odgovor lahko razberemo iz posameznih delov življenjske zgodbe Berta Pribca, ki se prepleta z njegovim osebnim vide-njem svojega literarnega ustvarjanja. Potek njegovega življenja, nedvoumno večno razdeljen med dva svetova, je tudi tisti ne-usahljivi izvir izpovedovanja občutij, radosti, želja, hrepenenj, prošenj, uvidov, sanj, žalosti ..., ki so stalnica Pribčevega ustvarjanja. Glede na selektivnost spomina pripovedovalca in v prid razumevanju njegove življenjske poti³⁰ je pripoved, ki sledi, mestoma dopolnjena z osnovnimi biografskimi pojasnili, povzetimi

literature priseljencev v Sloveniji, ki problematizira vprašanje jezika in kulturne integracije tudi na primerih izseljenske književnosti (Žitnik Serafin 2012: 57, 58). Izseljenska književnost je v tem delu skromno zastopana in razumljivo ni središčna tema najnovejšega literarnozgodovinskega dela omenjene avtorice. Zato bi bila dopolnitev izdaje *Pregleda slovenske izseljenske književnosti* iz leta 1999 dobrodošla.

9 Pribac je prvi izdaji *Bronastega tolkača* iz leta 1962 dodal tudi pesmi iz zbirke *V kljunu golobice*. Razširjen ponatis je izšel pod naslovom *Bronasti tolkač in druge pesmi* (Pribac 2000).

10 *Slovenske spravne motnje* je Pribčev daljši esej o političnem medvojnem in povojnem dogajanju in razslojevanju Slovencev (Pribac 2002).

11 Cankarjev dom v Ljubljani je leta 2003 organiziral enomesečne prireditve pod naslovom *Avstralska pomlad*, v katerih je bila večplastno predstavljena avstralska kultura. Na prireditvi je sodeloval tudi Bert Pribac s svojo poezijo, prevodi avstralskih domorodnih pesmi in prevodi sodobnih avstralskih pesnikov.

12 ... z naslovom *Vesolje okrog kuščarja* (2003).

13 ... z naslovom *Konec sanjske dobe* (2003).

14 Pribac je delo prevedel iz francoščine (Khayyam 2007).

15 ... zbirka ljubzenskih pesmi (glej Pribac 2003).

16 David Brooks je avstralski literat, trenutno profesor avstralske literature na University of Sydney (internetni vir 1).

17 Pribac je s pomočjo Davida Brooksa prevedel poezijo izbranih avstralskih avtorjev (glej *Zajemalka časa* 2003).

18 ... pesniška zbirka, izdana v Kopru (glej Pribac 2008). Podobno kot pesniško zbirko *Kiss me, Koštabona* ... jo je ilustriral Zvest Apollonio.

19 To je Pribčev prevod izbranih Kosovelovih pesmi. Prevedel jih je skupaj z Davidom Brooksom (glej *The Golden Boat* 2008).

20 Pribčevo esejistično delo, v katerem se simbolično poslovi od Avstralije (glej Pribac 2010a).

21 *Podobe zlodejev in svetnikov* je zadnja pesniška zbirka Berta Pribca (glej Pribac 2010b).

22 Pribac je leta 2012 skupaj z Davidom Brooksom prevedel tudi izbrane pesmi Mile Kačič (glej Kačič 2012).

23 *Piranski zaliv* je Pribčeva razprava o problemih delitve meje med Slovenijo in Hrvaško (glej Pribac 2010c).

24 Glej (Pribac 2011).

25 Leta 2012 je izšel izčrpen pregled emigrantske literature v Sloveniji in

26 Kontinuirano Slovence v Avstraliji od leta 1980 za zdaj raziskuje le avtorica pričujočega prispevka.

27 V članku Janje Žitnik Serafin *Childhood, Homesickness and the Generation Gap in the Literature of Slovenian Emigrants* (2010: 59) sežejo analize domotožja (katerega posledice se kažejo tudi v medgeneracijskem prepadu med prvimi generacijami priseljencev in njihovimi potomci) v poeziji Slovencev v Avstraliji do začetka devetdesetih let in ne posegajo v njihova pozneje objavljena književna dela. S tega zornega kota je v tem delu izpuščeno najbolj ustvarjalno obdobje Berta Pribca, kar pa je z vidika omejenosti obsega prispevka razumljivo, saj v njem avtorica obravnava dela šestdesetih slovenskih izseljenskih pisateljev.

28 Zadnje obdobje Pribčevega ustvarjanja je Janja Žitnik Serafin vključila v svoj še neobjavljeni pregled slovenske zdsomske književnosti. Gre za poglavje v literarnozgodovinskem pregledu *Slovenska književnost 20. stoletja*, ki naj bi pod uredništvom Nadeže Starikove izšel v ruskem prevodu konec leta 2013. Z uvrstitvijo Berta Pribca med dvanajst najpomembnejših slovenskih izseljenskih piscev, ki jih v poglavju tudi individualno predstavi, mu avtorica namenja trajno mesto v zakladnici slovenske književnosti (na tem mestu se zahvaljujem Janji Žitnik Serafin za koristno dopolnilo opomb 27 in 28).

29 Citirana avtorica Janja Žitnik Serafin se v svoji razpravi *Literarno povratništvo in meje narodne književnosti* (2002) sicer sprašuje po kriterijih razvrščanja literature v narodne okvire in pri tem ugotavlja najbolj splošno in uveljavljeno metodo takšnega razvrščanja literarnih del izseljencev po jeziku njihovega literarnega ustvarjanja (prav tam: 164). To ugotovitev v zaključku prispevka polemizira v kontekstu pojmovanja slovenstva (prav tam: 176); kljub temu da v besedilu pričujočega članka zastavljeno vprašanje nima odgovora v navedenem članku avtorice, pa je v iskanju odgovora vredno razmisleka in iskanja vzporednic med književnostjo povratnikov s klasifikacijo izseljenske literature in definicijo narodne književnosti Slovencev.

30 Bert Pribac je bil januarja 2013 star 80 let. Jeseni 2012 je preživel možgansko kap, zaradi česar mu je opešal spomin. Zgodba zato poteka v časovnem vrstnem redu dogodkov, kot ga je izbral pripovedovalec sam. Prepis digitalnega posnetka pripovedi je selektiven in narejen v pogovornem jeziku. Izvirni posnetek pogovora v celoti hrani Sekcija za interdisciplinarno raziskovanje ZRC SAZU.

iz različnih dosegljivih pisnih virov; zgodba pa v nekaterih delih poteka tudi v obliki dialoga med Bertom in Ljubo Pribac ter na ta način reflektira Pribčevo delovanje še z zornega kota njegove sopotnice. Ponekod pripoved dopolnjujejo še misli iz njegove knjige *Tam daleč pod Južnim križem* (2010), ki je nekakšen življenjepis »avstralskega« Berta. Tako izvemo naslednje: Humbert Bert, rojen 13. januarja 1933 v Sergaših pri Kopru, je bil eden od šestnajstih otrok v družini Pribac. Gimnazijo je končal v Kopru leta 1955. Že med srednjo šolo se je ukvarjal z novinarstvom. Po študiju primerjalne književnosti v Ljubljani, ki ga je leta 1959 končal brez opravljene diplome, pa je zaradi »politične stiske«, kot sam pravi, zapustil domovino z namenom, da se za nekaj časa umakne k sorodnikom v Francijo, a mu to ni uspelo.

Takrat sm šou, ker sem bil takorekoč prisiljen it. Razmere so ble take, da je blo najboljše, da se umaknem, ne ... Mene je Udba³¹ sledila, so me hoteli uničit, so me napadli parkrat, kajne ... Bi mogu špijonirat moje prijatlje na univerzi, kajne ... in enostavno, sem se mogu umaknit. Sm se počutu slabo in sem vedno upau, da se bom enkrat vrnu in da se bodo stvari popravle ... Je blo zelo težko in sm do zadnjega upau, da bom pršu nazaj ... So me lovili še u Trstu, u Udinah ... Sm vidu, da nima pomena, sem vedu, kako Udba deluje, ne. Nism biu nikol Udbovc, ampak sm meu prijatlje u Kopru, k so bli Udbovci, so bli čist dobri ljudje.

Je blo hudo, k sm lezu čez tiste hribe u Avstrijo, sm nesu trimesečnega otroka čez te hribe, sm mislu, d je konc sveta, kajne ... Se ti vse podira, razumeš ... Takrat je blo smisu samo preživet z otrokom pa z ženo. In smo meli srečo, da smo srečali dobre ljudi na poti, so nam pomagali – čisto tuji ljudje ... In tako smo pršli u Nemčijo. To je blo devetindstga. Imam vse zapisano u svojih dnevnikih ... Smo misll it u Francijo ... Smo se javli policiji in so nas dali u kamp [Zirndorf, op. a.] za begunce. So bli Amerikanci ... so nas prijeli in so poskrbeli za nas. Amerikanci so me zelo zasliševal ... so me držal ene tri, štiri dni v karanteni, so me zelo držal ... a sej jim nisem mogu nič ponudit ... So me zasliševal Amerikanci in od Urada Združenih narodov. In pr tem Uradu je biu tud en Slovec, en Ljubljančan ..., nas je vzeu pod pokroviteljstvo, ne. So hoteli, da grem u Rusijo špijonirat zanje ... To so take slučajnosti ... Sm odklonu, ne. Po štirih dnevih so me spustili iz rok ... Šef kampa je biu en Nemeč, smo dobili tam zatočišče. So Avstralci ponujali, da morjo napolnit avion ... In smo šli u Avstralijo. To je bla ena taka slučajnost, dobra ... Smo prileteli u Melbourne, ne. Tam sm se znajdu, angleško sicer nisem znau, ampak jaz sm se hitr ... za jezike sm zelo bistr, sm se hitr ... Štiri jezike obvladam u sanjah in zbujen: slovenski, angleški, francoski, italijanski in še moj dialekt tukej ... Ta moj pobeg u Avstralijo ni blo nobeno lepo dejanje, smo mislni, da bomo pršli nazaj, a ne. Smo šli mal predaleč, ne ... Avstralija je bla dejanje rešitve. Kadar greš po svetu, vedno upaš, da se boš vrnu ...

31 UDBA – srbohrvaška kratica za Upravo državne bezbednosti – Upravo državne varnosti u slovenščini, tj. tajno jugoslovansko policijo, ki je delovala po drugi svetovni vojni do razpada Jugoslavije.

Bert Pribac je z ženo³² in nekajmesečnim sinom prišel v Avstralijo marca 1960 – v začetku obdobja najštevilčnejšega priseljavanja Slovencev na ta kontinent. Začetek novega življenja je bil podoben začetkom vseh preostalih prihajajočih neanglosaksoncev: pristanek v enem med številnimi begunskimi kampi in od tam iskanje prve zaposlitve. Pribac je z družino sprva živel v Bonegilli blizu Melbournu, v enem med največjimi *hostli* za novoprišeljene. Tamkajšnjim Slovincem je do prve zaposlitve pomagal pater Bazilij, eden prvih slovenskih frančiškanov in ustanovitelj slovenskega verskega središča Kew v Melbournu.³³

U Melbournu mi je pater Bazilij preskrbeu naslov ene družine, da sm šou iz Bonegille k njim. Je biu en zaguljen domobranc, a žena je bla pa dobra. Smo bli tam ene pet dni. In sm šou tm u trgovino Hojnik – Slovenci, ne. Je bla tm ena žena iz Brkin. In mi je rekla, da ma eno stanovanje za nas. In smo šli takoj k njim u Feztroy. Pater je, seveda, zgubu kontrolo nad mano s tem, ne. Kruha je blo, delo smo dobili, plača je prihajala ... Šest let u Melbournu. Eno leto sm delou kot čistilec u katoliški bolnici. To mi je pri-skrbeu Bazilij.

Poleg tega je bil tudi kovinostrugar, čistilec, nakladalec, fizični delavec – »tako kot skoraj vsi izseljenci.«³⁴

Prvi dan, k sm pršu u Avstralijo, sm meu potrebo poisanju. Imam vse zapisano tam [v dnevnikih, op. a.] ... Sm spoznau svoj karakter: da se znam branit in da ne prenesem nasilja. Ko imaš otroka, ko imaš ženo, ki te ima rada, deželo, k ti da kruha, ne, imaš upanje, dobiš voljo do življenja. Boš začeu znova, ne ... In se boriš ... Vedno pa upaš, da boš pršu nazaj ... A zadeve se ne popravijo tako hitro.

Med bivanjem v Melbournu je Bert postal član Slovenskega društva Melbourne,³⁵ ki je leta 1962 »izdal in založil prvo slovensko knjigo v Avstraliji«, pesniško zbirko *Bronasti tolkač*, tiskano v tiskarni takratnega predsednika društva, Simona Špacapana.

Potem smo se preselil u Canberro, sm dobil fajn službo u Narodni biblioteki, sm naredu knjižničarsko šolo, sm dobil državljanstvo, sm napredovau; so mi priznali štiri leta: sm absorviral primerjalne književnosti u Ljubljani, k sm jo naredu u Ljubljani. Vse izpite sm meu narjene ... in so mi Avstralci u Narodni biblioteki povabli k ta glavnemu, da naj mu povem svojo storjo ... so mi priznali mojo izobrazbo iz Ljubljane kot enakovredno triletno šolo na avstralski univerzi. Sm biu takoj kvalificiran knjižničar u Avstraliji. A veš, kolk je to pomenlo. Sm spet imeu srečo. Se ne spominjam točno, kdaj sm se začeu družiti s Slovenci. U Melbournu ... sm izdau *Bronasti tolkač*. To je blo dvainšestdst. Potem je biu razpis za bibliotekarja in sm

32 Pribac je v Avstralijo prišel s svojo prvo ženo, s katero sta se razšla leta 1985. Leta 1989 se je poročil z Ljubo Vrtovec. Iz prvega zakona ima enega, iz drugega pa dva sinova. Starejši sin živi na Tasmaniji, mlajša dva študirata v Ljubljani.

33 Prvo versko središče za avstralske Slovence Kew je bilo ustanovljeno leta 1968 v Melbournu. Še danes ga vodijo slovenski frančiškani. Med letoma 1956 in 1997 je pastoralno in socialno delo v njem opravljal pater Valentin Bazilij (več o tem: Čebulj Sajko 2000: 33).

34 Glej internetni vir 2.

35 Ustanovljeno je bilo leta 1954 in je eno najstarejših slovenskih društev v Avstraliji (Čebulj Sajko 2000: 44).

pršu u Canberro. Ta knjiga je izšla na Slovenskem društvu Melbourne. So me zelo lepo sprejeli ... Sm biu zelo aktiven z njimi ... Takrat je blo pomembno, a si desno, a si levo. So bli eni zagriženi, eni pa so bli, kr so bli ... so bli prisiljeni, ne ... Ta problem Kočevskega Roga sm jez spoznau tm do podrobnosti ... Vse te poboje tm ... Moje *Spravne motnje* so tud napisane na podlagi tega znanja, ne ... Vidš, da stvari niso ble tako enostavno ... Tisto dejajnje ni blo tako, kako bi reku, zločinsko, sej so zločinci zločince pobijali ... Jez to vidm, in kaj češ, padeš u takšno okolje ... Sm skušou razumet ene in druge, če se je dalo ... Nism pogrevau stvari, je treba odpustit, včasih je teško odpustit ... Ma, odpustiš.

Bronasti tolkač? To je pa moja duša ... Jez sm že tukej [v Sloveniji, op. a.] biu u stanju, da bi izdal pesniško zbirko ... Sm imeu namen vedno napisat eno pesniško zbirko. To so mi že takrat, k sm pisau u *Mlada pota*, kr nekej objavli ... *Bronasti tolkač* je bil pač odsev tiste dobe, sej, tm vidš, d so take temne podobe ..., če pogledaš naslove, so taki ...: »Samo žalost v mojem srcu se upira« ... To je takat, k sva z ženo bla, ne. »Jadro leto se upira ...« To je, pač, izseljenstvo, smo šli, smo šli. Se spominjaš matere, se spominjaš svojga kraja ... Sprejmeš to begunstvo in vse izgubljene: »Moj Bog in Bog vseh izgubljenih duš tega sveta, dobro si storil, ko si dal vsakemu domovino ...« Sm se spominjau u tej knjigi etap, k smo šli in kej bi lahko blo ... Te grozne ne privide, prav napade, kako bi reku, teme: »Črni maček mi stopil je čez telo ...« Vidš, take sanje dobiš u teh situacijah ...

Si pod pritiskom te temačne usode, take žalosti: »Videli smo grozo krvi, ko so se klali naši bratje in šli z noži nad starše ...« To je pač spomin na to slovensko tragedijo – to bratomorno vojno in tega se ne rešiš ... Ne bom obujal ... Ma slike iz te vasi, iz Kopra, iz te obale ... so ble tako žive u mojm srcu; sm si želeu, kr to je biu tisti raj, slovenski, razumeš, kr naenkrat ti to postane cilj, ne ...

No, to je moja najbolj uspešna knjiga [*Bronasti tolkač*, op. a.]. Sm ponatis nardiu ... Sm dobiu precej podpore med Slovenci. Sm najdu ene deset, petnajst ljudi, k so bli u istm čolnu. Med intelektualci je bla ta knjiga zlo dobr sprejeta. Eni župniki so jo sprejeli, eni jo niso hotl. Tm je bil en župnik, ki je biu grozen, me je napadu prov u časopisu verskem. Eni pa me ni napadu. Eni so me mel za hudiča, drugi pa za angela. In kaj nardiš? Sprejmeš jih kot take. Sm biu član slovenskega društva, jih nism zapustu. Sm rabu, zaradi sebe sm rabu, pa zarad žene in otroka ... Sm biu Slovenc, ne. Bi lohka biu u italijansk klub, sm meu dobre odnose z italijanskim klubom, sm učiu tm tud italijansko ...

U redu, ne, zgodilo se je, kr se je zgodilo. Jez sm biu za vse pojme zelo izobražen človek ... Se je težko uživet. U začetka sm meu željo it domov, ne.

Pribac je po šestih letih življenja v Melbourne odšel z družino v Canberro, kjer je opravil strokovno šolo za knjižničarstvo, se za nekaj let zaposlil v Nacionalni biblioteki Avstralije ter leta 1972 začel opravljati delo glavnega zdravstvenega bibliotekarja v avstralskem zveznem ministrstvu za zdravje. Leta 1979 je s tega področja magistriral in se pozneje na tem delovnem mestu

tudi upokojil.³⁶

Bert: V Avstraliji so nastali *Bronasti tolkač*, *V kljunu golobice* in *Prozorni ljudje*; nastajti so začele še *Spravne motnje*. Nism angažiran, ker nism član nobene stranke.

Ljuba: On je ves čas spremljau debate o spravi in vse je zapisau v *Spravnih motnjah*. Knjiga je bla spregledana. Razen to, ko mu je dau predsednik letos odlikovanje.³⁷ Isto *Piranski zaliv* – odprl je oči, ker politika nima dovolj znanja.

Bert: Jez pa sm, ko sm biu novinar pri *Istrskem tedniku* in *Jadranskem vestniku* u Kopru pr šestnajstih letih, vse prehodu to deželo [Istro, op. a.].

Ta želja po povratku me je pregnajala vse, dokler se nisem vrnu. Ma zdej, zdej imam dve domovini, bi reku. Ampak takole v ozadju, tale Istra, teli kraji, je blo moje ...

Sm uspeu tudi med Avstralci, sodelovau tudi pr njihovem avstralskem društvu, sm meu neka predavanja o slovenskih čitalnicah na univerzah,³⁸ sm vplivau tudi pri tajniku predsednika, da je Avstralija bila ena med prvimi, ki je priznala Slovenijo ... Sm se uveljavu tud izven Slovencev.

Ma, zame človeštvo je kot enota, jez ne delim človeštva: sam pripadam tej naciji, k je slovenska, ampak priznavam tud duge nacije ... Sm bolj svetovljan sveta. Ma, si ne maram pripadat, da bi mi kdo komandirau. Jez sočustvujem z maso, a, da bi biu jez del mase, to ne. Je treba razumet, ker vsi ljudje ne znajo razmišljat po svoje.

Sm biu član slovenskih društev u Avstraliji: akademskega u Sydneyju³⁹ – je blo potrebno, a se nisem počutu najbolj med njimi, ker so se oni počutli kot izbranci; jez sm bil ideološko čist, sprejmljiv za leve in desne; jez sm se razumu s preprostimi ljudmi, vsi niso bli bralci, samo nekateri, pri preprostih ljudeh sm se počutu preprost tudi sam; sm biu tudi član u Melbourne, pa u Canberri⁴⁰ – slovenskih društev.

Smo se najdlji tudi z drugimi slovenskimi intelektualci: s Paulo Gruden, z Jožetom Čuješom ...⁴¹ Smo hotli bit del naroda brez sovraštva ... Jez nism katolik, nism član nobene vere, a moja poezija je versko pobarvana. Sm pa šou k slovenskim mašam, ampak se ne križam in ne poklekem. Sodelujem z duhovniki, če je pogreb, grem, bom zmlou svojo molitev, sm del tega naroda, k je krščanski, to je

36 Glej internetni vir 2.

37 Takratni predsednik države Danilo Türk je Pribaca odlikoval z redom za zasluge za prizadevno uveljavljanje slovenske istrske kulture in prispevek k premoščanju slovenske politične razdvojenosti (internetni vir 3).

38 Pribac je s tem mislil na predavanje o slovenskih kulturnih društvih in čitalnicah v 19. stoletju, ki ga je imel na Avstralski narodni univerzi v Canberri leta 1980.

39 Slovensko akademsko društvo je bilo leta 1977 ustanovljeno v Sydneyju. Združevalo je slovenske intelektualce v Avstraliji. Od leta 2000 ne deluje več (Lah 2004: 205).

40 V Canberri je bilo Slovensko-avstralsko društvo ustanovljeno leta 1965 (Lah 2000: 184). Pribac je bil petnajst let tudi urednik slovenskih radijskih oddaj na etničnem radiu Radio Canberra – 2XX.

41 Pavla Gruden je poleg Pribaca soustanovila *Svobodne razgovore* in je ena od najvidnejših literarnih ustvarjalk med avstralskimi Slovenci. Živi in piše v Sydneyju. Jože Čuješ je bil vse do svoje smrti leta 1995 nepogrešljiv vsesplošni kulturni delavec, delujoč predvsem med Slovenci v državi Novi Južni Wales. Življenjski zgodbi obeh sta objavljeni v: (Čebulj Sajko 1992).

vse. Vero jemljem osebno: če je Bog, je Bog od vseh. Vera drugih in način kako to drugi ... me ne moti. V *Slovenskih spravnih motnjah* in v *Podobah zlodejev in svetnikov* se to lepo vidi. To je stanje svetov od spodej in od zgoraj. Svobodo mi je predstavljala sproščenost, sproščeno razmišljanje, da lahko misliš, kar hočeš. Da ti noben ne vsiljuje, da ni kalupov. Palca obstaja v vsaki deželi, razumeš. To sprejmeš, če ne sega ta palca u tvojo dušo. Če pa gre tista palca tko delč, da se moraš poklonit župniku, pa te prime *fota* [po istrsko 'sveta jeza', pojasnilo B. P.].

»Videl sem u sanjah nekoč čudovito deželo, / kjer ni več smrti in ne trpljenja, / kjer nas čaka slava večnosti / in so mize za izbrance božje pogrnjene z zlatimi prti / tam ni ne solz več, ne jadikovanja / na zelenih jashah pod belimi gradovi se mirno pasejo ovce / in se sprehajajo počlovečeni volkovi. / Tam brez ključev bivajo zveličanci božji, / v rajskih dvoranah in po pisanih pobočjih odmeva angelsko petje / in smeh ter rajanje večno mladih. /« To je ta privid, ki bi si ga človek rad ustvaru ... Oštja bela ...

Te prividi me spremljajo in iz njih nastaja tud poezija. Teh prividov sm meu še in še ... Me ni sram teh prividov. Mislim, da je dosti lepote, kar vidimo ljudje v teh prividih. Ma, vsa fantazija, vsa poezija je en sam privid. In kaj so te cerkvene pridige? En sam privid ... Eni so mel zelo lepe sanje, zelo lepe privide.

Poezija je stvar notranjega dialoga in je tud stvar dialoga s pametnimi ljudmi. Nimaš ga zraven, da bi se mu izpovedau, pa se izpoveš u pesmi. In potem dobiš ljudi, ki to berejo in ki to odobravajo ... Sm si nabrau dovolj izkušenj z ljudmi različnih ver, različnih barv, da s tem nimam problemov. Zunanje jez vere nisem izkazovau, ta vera je del moje duše. Ne hodim k maši, se ne klanjam, ampak vera je del te moje duše. Jez ne grem spat, da ne bi zmlou in očenaš, od kar se spomnm. Me ni sram to priznat.

Imam konflikt, da sm jez sedaj bolan precej fizično ... Možganska kap, k jo doživiš, ni šala, te zaznamuje, ne. Ne bi rad biu u napoto svojim ljudem ... Je ena omejitev.

Ko sm se srečau u Avstraliji s Pavlo Gruden, z Žoharjem, s Košakom, sm potegnu te ljudi okol sebe. Smo si dopisovali do smrti, a ne. Nism imeu konfliktov z njimi. Smo čutili željo, da se dobivamo, ne.

Smo pisal u *Glas Slovenije*⁴² v času osamosvojitve. Je blo ogromno aktivnosti v zvezi z osamosvojitvijo. Slovenci ne zatajijo svojega rodu.

SALUK je nastal iz potrebe, da se izpovemo drug drugemu. Domovina nas ni objavljala. Smo mel to potrebo, da nas domovina sliši. Kmecl nas je zelo podprl, ne. SALUK je nastal dvainosmdstga. Je združevau vse, nismo šli nad to, a smo verski al nismo. Še pater Bazilij se je sprjaznu s tem. To je blo pomembno, ker pater je bil oblast, ne. Je blo nekej duhovnikov, k so bli pozitivni. Salukovci smo se dobili na sestankih sm pa tja. Izdajal smo *Svobodne razgovore*. Smo bli cele dneve na telefonu, je bla taka lakota po drug drugmu. Se potolažiš.

Na avstralskih literarni sceni smo bli redki, k smo uspeli: Danijela Hliš ji je šlo zelo dobr, tud Cilka Žagar. So ble u glavnem ženske; moški smo bli jez, Peter Košak, Jože

Žohar.⁴³ Košak je odšeu u Indijo umret. Ampak ostane duhovna vez, ne.

Moja poezija temelji na bolečini, na spoznanju, na prijateljstvu, na lepoti ... Ni vse bolečina, v travmah je tud dosti lepote. SALUK je naredu zbornike,⁴⁴ vzdrževau je ljudi pri zdravi pameti in tud mi smo vzdržval pri zdravi pameti naše otroke. SALUK je gostiu kulturnike, literate iz Slovenije. Smo predstavil Slovenijo Avstraliji. Smo mel Slovenski oktet, Kmecla, ljubljansko Dramo. Ni blo tuntata-tuntata, čeprov so ob tem bla na društvih izvorna čustva. Tega ne smemo zanikat. Ampak niso pa znal razumet, da ti podpreš slovensko skupnost, če dosežeš priznanje pri avstralskih oblasteh, ne.

Sm pisau tud v angleškem jeziku že v sedmdesetih letih. Takrat sm začeu tud prevajat avstralske pesnike in sm že ponujau te prevode, da bi jih izdau doma. No, šele ko je v Cankarjevem domu bila Avstralska pomlad, sm pri Mladinski knjigi izdal antologijo avstralske poezije.⁴⁵

Jez sm državljan sveta, se počutim dobro povsod, sem biu u Aziji, ker obvladam jezik. Ampak vsak ima rad svojo domovino, ne. Imaš en kraj kot ptica: ima svoje gnezdo in tako ga imamo tud mi, ne. Ampak, so ptice selivke tudi na svetu, ne. So ptice, ki grejo iz te dežele v eno drugo in pridejo nazaj. Jaz se smatram za eno selivko.

Ljuba: Se ne strinjam. Ko te ni, pa telefoniraš vsake pet minut domov ... Z mojim prihodom [v Avstralijo, op. a.] se je Bert upokojiu in so ga odpisal. Pri petinpetdesetih se je upokojiu. Od takrat sva skoz skupej. In najino skupno delovanje je kultura. Tu se strinjava, se podpirava. Na vrtu se takoj skregava ... Prevajalstvo? Kosovel je bla edina knjiga, ki je šla z njim u Avstralijo. In je to u trenutkih žalosti prevajau ...«

Bert: Poezijo je najtežje prevajat. Moraš razumet, kaj je hotu pesnik povedat. Zato sva z Brooksom idealen par: jaz točno prevedem besede, Brooks pa da sintakso, ker on pozna angleško sintakso zelo dobro. In tko sem prevedu Kosovela, Milo Kačič. On mi prizna, da sm glavni prevajalec. Kosovel je izšeu u Cambridgu, je izšel tudi ponatis. Se širi v Ameriki, v Kanadi ... Sm prevedu precej, Kosovel je moj vrhunc. Tudi Mila Kačič je dobra.

Ljuba: Želela bi, da bi izdau življenjepis. Se ga je lotu, a ne na pravi način. Potem zbira material o Šavrinih, ker tukaj se kregajo glede tega. Zbira nomenške zgodbe ...

Bert: Se ti zgodi čudež, ki ga ne znaš razložiti, ne. Čudeži se dogajajo, a jih ne znamo razložiti. A se absolutno ne sekiram zato. Jaz jih samo opišem.

Ljuba: Ima napisane dnevnik, jih je dau tudi lektorirat. Začeu jih je pisat že v Avstraliji leta 1960 do povratka u Slovenijo. Danes jih piše zelo malo ...

Bert: Dau jim bom naslov Dnevnik fundamentalista v razkroju.

Poezija so listki. Kadar se odločim, da se nabere, ne, zapišem misel.

Si ne delam težav zdej s tem, a bi šeu u Avstralijo al ne: tu imam ženo in dva sina, sm zadovoljen. A če bi oni šli, bi šeu takoj.

Kaj je sreča? Sreča je, ko prideš na rob prepada in ostaneš

43 Vsi omenjeni avtorji so predstavljeni v: (Suša 1999: 286–304).

44 Glej *Zbornik* (1985) in *Zbornik* (1988).

45 Že omenjena zbirka *Vesolje okrog kuščarja* (2003).

42 Slovenski časopis v Avstraliji, ki izhaja od leta 1993. Danes izhaja le še na spletnem portalu www.glasslovenije.com.au.

živ. Jez sm lahko doma tukaj in sm lahko doma v Ajdovščini. Samo, da bi meu okol sebe par prijaznih ljudi in brez politike. Okolje, kjer so prijazni ljudje, kjer lahko vse svoje potrebe potešiš. Dom je domovina, moram biti tudi konkreten: jezikovno pripadam eni skupnosti. Dom je tam, kjer so dobri ljudje in če je narava še dobra, imaš vse.

In hrepenenje ostane ...

Po svojcih:

Ko sta mi umrla oče in mati tam za daljnim hladnim morjem, nisem mogel na pogreb. Ni bilo denarja ... V vseh nas je ostala [bolečina], ker jih nismo mogli tolažiti v bolečini in smrti, ker jih nismo mogli razveseliti s svojimi otroki, njih vnuki. Vendar smo stalno mislili nanje, iskali njih dobra znamenja v sanjah in v letu ptic (Pribac 2010: 139).

Po rojstnem kraju:

Po dvajsetih letih tujine sem prišel domov, da se oddahnem od domotožja, od hrepenenja po domači vasi (Pribac 1985: 42).

Po prijateljih:

Mnogo noči sanjam o domačem kraju in se zbudim sredi noči z žalostjo v očeh. Mnogo noči hodim po davnih stezah in se pogovarjam s prijatelji, ki še nosijo obraze iz otroških let, a morda že spijo v senci cipres (Pribac 1973: 30).

Po domači pokrajini:

Še kamni doma, razžarjeni kamni na Krasu, so bolj prijazni kot te zemlje brez toplih oči (Pribac 1962: 16).

Po občutku pripadnosti:

Ko pa se nekega jutra zaveš, da trave in drevesa dišijo drugače, da mesec izgleda drugače, da se nimaš s kom pogovoriti [...], da nimaš zelenih trat, razen če greš v mestni park, potem te zagrabi žalost, ko se zaveš, da si izkoreninjen, da si v bistvu tujec in ostaneš tujec do smrti, čeprav si tujec (Pribac 2010: 19).

Po veri:

Zato iščemo, vedno znova nekaj iščemo, pa čeprav lastno senco ... Ali pa iščemo Boga. Tolažbo v onostranstvu, v neki možnosti, da je po teh naših tavanjih in iskanjih še neka druga kakovost življenja, neka možnost doživeti srečo, morda celo nadaljevanje življenja preko smrti, neki trajni mir in izpolnjenje pri polni zavesti, zato trkamo na mnoga vrata, kot sem trkal jaz ... (Pribac 2010: 21).

Po vrnitvi domov:

Zdaj ob somraku svojih jesenskih dni se toplo spominjam domače vasi in rad bi preživel še nekaj let v objemu oljčnih nasadov in iz trt nacedil sok za sebe, za prijatelje in za pozabo vseh hudih stvari v življenju (Pribac 2010: 22).

Bert Pribac se je po več desetletjih življenja v Avstraliji za vedno vrnil v domovino. Od tedaj dalje: »Nisem ne v tej / ne v oni domovini / do dna več zasidran, / a vendar sem vanje ujet / v ljubezni do obeh« (Pribac 2012: 3). Hrepenenje Berta Pribaca je hrepenenje po domovini, ki je, po letih izseljenstva in po letih povratništva »v tistih vezeh, ki jih znamo ustvariti, hraniti ne glede na kraj, kjer se nahajamo, in ne glede na jezik, s katerim se prepletajo te vezi« (Rot 1992: 145).

Današnje življenje Istrana Pribca je življenje svetovljana, ki v slovenski književni prostor prinaša prevode avstralske poezije, v lokalno domačnost pa pristnost v iskrenosti razmišljanja, toleranco v svetovnih nazorih in zavzetost za pravično razmejitev Istre. Bert Pribac ni med tistimi povratniki, ki po povratku domov »postane kakor kak duh, s katerim doma nimajo kaj početi« (Zalokar 1991: 126). Njegovo hrepenenje, tipično za večino avtorjev zdomske literature, ni več vpeto v simboliko očetnjave, domovine, drevesa, ki »na tujem raste«, domačega ognjišča, sprave, izkoreninjenosti ... (Avsenik 2005: 126–128) in se v takšni obliki kot bumerang ne vrača v prostor »druge« domovine. Osvobojen hotenja po duhovnih in tvarnih dobrinah »prve« domovine, potešen v lakoti šavrinskega vzdušja in jezika se danes brez zavor izseljenca predaja (morda) nekoliko prikritemu, intimnemu hrepenenju po prijateljstvih, ki jih je zapustil v Avstraliji. Nadomešča jih s prevajanjem avstralske poezije v slovenski jezik ter obratno: slovenske v angleški. Na ta način (verjetno) podoživlja avstralskost v svojem življenju, ki pa bi jo lahko celoviteje osvetlila tudi kakšna poglobljena literarna analiza njegovega novejšega književnega ustvarjanja.

Ne glede na to je Bert Pribac danes uveljavljen in cenjen slovenski pesnik Istre, ki pogreša svoje avstralske megpaje:⁴⁶ pogreša torej tisto »lepoto in ljubezen, ki zanetita hrepenenje, to pa se uresniči šele, ko neha vsako zdomstvo, v tujini in doma« (Zalokar 1991: 129).

Viri in literatura

AVSENIK NABERGOJ, Irena: Hrepenenje v poeziji slovenskih avtoric v zdomstvu. *Dve domovini / Two Homelands* 21, 2005, 125–142.

BERGLES, Ciril (ur.): *To drevo na tujem raste: Antologija slovenske zdomske poezije zadnjih štiridesetih let*. Ljubljana: Aleph, 1990.

CIMERMAN, Ivan (ur.): *Lipa šumi med evkalipti: Izbor pesmi Slovencev v Avstraliji*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, 1990.

ČEBULJ SAJKO, Breda: *Med srečo in svobodo: Avstralski Slovenci o sebi*. Ljubljana: samozaložba, 1992.

ČEBULJ SAJKO, Breda: *Razpotja izseljencev: Razdvojena identiteta avstralskih Slovencev*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2000.

DEBELJAK, Tine: Trideset let zdomske emigracijske književnosti. *Zbornik Svobodne Slovenije* 24/1, 1975, 381–437.

DEBELJAK, Tine in France Papež, France (ur.): *Antologija slovenskega zdomskega pesništva*. Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija, 1980, 381–435.

DETELA, Lev: Pesnik Istre in tujine: Nekaj opomb k pesniški zbirki Humberta Pribca Bronasti tolkač, Melbourne 1962. *Most* 33–34, 1972, 41–45.

JURAK, Mirko: Poetry Written by the Slovene immigrants in Australia: Types of Imagery from the Old and the New Country. V: Mirko Jurak (ur.), *Australian Papers: Yugoslavia, Europe and Australia*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1983, 55–61.

JURAK, Mirko: Pesmi slovenskih izseljencev v Avstraliji: Pomembna obogatitev slovenskega književnega ustvarjanja. V: Ivan Cimerman (ur.): *Lipa šumi med evkalipti: Izbor pesmi Slovencev v Avstraliji*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, 1990, 13–15.

LAH, Olga: *The Fruits of Our Slovenian Heritage / Sadovi slovenske dediščine: An overview of the history of the Slovenian community in N.S.W. and its contribution to the overall Australian community*. Sydney: Historical Archives for Slovenian Australians, 2004.

46 Svojo ljubezen do megpajev – vranam podobnih ptičev, Pribac opisuje v zadnjem poglavju knjige *Tam daleč pod Južnim križem* (2010: 291–293).

KAČIČ, Mila: *Med tisoči bi te spoznala / Among Thousands I would Know You*. Ljubljana: Založba Sanje, 2012 (prevod: Bert Pribac in David Brooks).

KHAYYAM, Omar: *Sonce zlati naše čase: Iz Robajjatijev Omarja Khayyama okrog leta 1100 n. št.* Koper: Capris, Društvo za oživiljanje Kopra, 2007 (prevod: Bert Pribac).

KMECL, Matjaž: Bert Pribac iz Sergašev in Avstralije. V: Bert Pribac, *Prozorni ljudje*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 1991, 149–159.

KONEC SANJSKE DOBE: *Antološki prerez sodobne avstralske aboriginalske poezije*. Ljubljana: Društvo 2000, 2003 (izbor in prevod: Bert Pribac).

MAVER, Igor: The Literary Creativity of Slovene Migrants in Australia in English: The »Second Landing« by Victoria Zabukovec. *Dve domovini / Two Homelands* 7, 1996, 241–247.

MAVER, Igor: Danijela Hliš and Her New Collection of Verse »Hideaway Serenade« (1996). *Dve domovini / Two Homelands* 8, 1997, 81–88.

MAVER, Igor: Literarno ustvarjanje avstralskih Slovencev v angleškem jeziku. V: Janja Žitnik in Helga Glušič (ur.), *Slovenska izseljenska književnost I*. Ljubljana: Rokus, Založba ZRC, 1999, 305–317.

MAVER, Igor: Jože Žohar, a Migrant Poem from Australia and His New Collection of Verse »Obiranje limon« (2004). *Dve domovini / Two Homelands* 23, 2006, 101–106.

NAŠE STEZE / OUR PATHS: *Multilingual collection of poems, prose and drama*. Melbourne: Association of Yugoslav Writers in Australia and New Zealand, 1986.

PETRIČ, Jerneja: Literature Written by the Slovenes in Australia. V: Mirko Jurak (ur.), *Australian Papers*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1983, 49–54.

PRIBAC, Humbert: *Bronasti tolkač*. Melbourne: Slovenski klub Melbourne, 1962.

PRIBAC, Bert: *V kljuno golobice: Pesmi izseljenca in potepuha*. Canberra: samozaložba, 1973.

PRIBAC, Bert: Pogovor z materjo. V: *Zbornik avstralskih Slovencev 1985 / Anthology of Australian Slovenes 1985*. Sydney: SALUK, 1985, 42–43.

PRIBAC, Bert: *Prozorni ljudje*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1991 (izbor pesmi: Tone Kuntner).

PRIBAC, Bert: *Bronasti tolkač in druge pesmi*. Koper: Capris, Društvo za oživiljanje Kopra, 2000.

PRIBAC, Bert: *Slovenske spravne motnje*. Ljubljana: Društvo 2000, 2002.

PRIBAC, Bert: *Kiss me, Koštabona, poljubi me: Ljubezenske pesmi in baladice*. Koper: Capris in Kulturno društvo France Bevk, 2003.

PRIBAC, Bert: *Vonj po jasmínu*. Koper: Založba Libris, 2008.

PRIBAC, Bert: *Tam daleč pod Južnim križem: Izseljenska razmerja med Slovenci v Avstraliji in razpotja duha*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, 2010a.

PRIBAC, Bert: *Podobe zlodejev in svetnikov*. Vilenica: Kulturno društvo Vilenica, 2010b.

PRIBAC, Bert: *Piranski zaliv je piranski*. Koper: samozaložba, 2010c.

PRIBAC, Bert: *The Bay of Piran Belongs to Piran: On the Border Dispute Between Slovenia and Croatia*. Koper: [B. Pribac], Oljka, 2011.

PRIBAC, Bert: *Stanje vmes: Tavanja med kulturnimi prostori*. Sergaši, 26. 9. 2012 (rokopis).

PRIBAC, Teja: Bert Pribac's Spiritual Development as Reflected in His Poetry. *Dve domovini / Two Homelands* 16, 2002, 37–64.

ROT, Andrej: *V objubljeni deželi: Dnevniški zapiski 1991*. Ljubljana: Državna založba Slovenije d. d., 1992.

SUŠA, Barbara: Ga mar poznaš – neznanca?: Ob branju pesmi Slovencev v Avstraliji. V: *Zbornik avstralskih Slovencev 1988 / Anthology of Australian Slovenes 1988*. Sydney: SALUK, 1988, 151–152.

SUŠA, Barbara: Bronasti tolkač in v kljuno golobice. *Dve domovini / Two Homelands* 1, 1990a, 291–299.

SUŠA, Barbara: Terra Australis Incognita na slovenskem Parnasu. V: Ivan Cimerman (ur.): *Lipa šumi med evkalipti: Izbor pesmi Slovencev v Avstraliji*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica, 1990b, 16–21.

SUŠA, Barbara: Literarno ustvarjanje Slovencev v Avstraliji v slovenskem jeziku: Bert Pribac. V: Janja Žitnik in Helga Glušič (ur.), *Slovenska izseljenska književnost I*. Ljubljana: Rokus, Založba ZRC, 1999, 280–286.

THE GOLDEN BOAT: *Selected Poems of Srečko Kosovel*. Cambridge: Salt Publishing, 2008 (prevod: Bert Pribac in David Brooks).

VESOLJE OKROG KUŠČARJA: *Iz avstralske poezije 20. stoletja*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2003 (izbor in prevod: Bert Pribac).

ZAJEMALKA ČASA: *Pet pesnikov Avstralije*. Ljubljana: Društvo 2000, 2005 (prevod: Bert Pribac).

ZALOKAR, Jurij: *Mavrična kača*. Radovljica: Didakta, 1991.

ZBORNİK avstralskih Slovencev 1985 / *Anthology of Australian Slovenes 1985*. Sydney: SALUK, 1985.

ZBORNİK avstralskih Slovencev 1988 / *Anthology of Australian Slovenes 1988*. Sydney: SALUK, 1988.

ŽITNIK, Janja: Lev Detela: Upornik med literati. *Dve domovini / Two Homelands* 5/1994, 123–135.

ŽITNIK, Janja in Helga Glušič (ur.): *Slovenska izseljenska književnost I*. Ljubljana: Rokus, Založba ZRC, 1999.

ŽITNIK, Janja: Literarno povratništvo in meje narodne književnosti. *Dve domovini / Two Homelands* 15, 2002, 163–178.

ŽITNIK SERAFIN, Janja: Childhood, Homesickness and the Generation Gap in the Literature of Slovenian Emigrants. *Dve domovini / Two Homelands* 32, 2010, 52–66.

ŽITNIK SERAFIN, Janja: *Bridges and Walls: Slovenian Multiethnic Literature and Culture*. Frankfurt am Main idr.: Peter Lang, 2012.

Spletna vira

Internetni vir 1: Wikipedia: David Brooks (author); en.wikipedia.org/wiki/David_Brooks_(author), 10. 2. 2013.

Internetni vir 2: Capris, Kulturno Društvo za oživiljanje Kopra: Podatki o Bertu Pribacu, kot bi jih napisal on sam; http://www.capris-d.si/portal/index.php?option=com_content&task=view&id=17&Itemid=38, 11. 9. 2012.

Internetni vir 3: Predsednik Türk je z redom za zasluge odlikoval Berta Pribaca, Dnevnik, 10. 9. 2012; <http://www.dnevnik.si/kultura/1042551064>, 1. 2. 2013.

Ustna vira

Bert Pribac, Sergaši pri Kopru, 28. 11. 2012.

Ljuba Vrtovec Pribac, Sergaši pri Kopru, 28. 11. 2012.

Bert Pribac, an Australian from Istria: His Life and Literary Work

After Bert Pribac, one of the most prominent Slovene-Australian writers, illegally immigrated from his Slovene homeland to Australia at the end of the 1950s, his life resembled the lives of many of his compatriots who were emigrating to Australia during that period. After their arrival to Bonegilla, one of the largest Australian migrant centers in the vicinity of Melbourne, Slovene immigrants performed manual labor to make a living for themselves and their families, moved from one rented room to another, and searched contacts with their fellow countrymen. Despite these similarities, Pribac had brought with him, in addition to poems by Srečko Kosovel, a university degree in comparative literature, the experience of having published poems in Slovene literary magazines, and an urgent intellectual need to create poetry. This need materialized in the form of his collection of poems titled *Bronasti tolkač*, which was published by the Slovenian Association Melbourne (Slovensko društvo Melbourne) in 1962. The publication of this first Slovene book in Australia denoted the beginning of Slovene-Australian literature.

His employment in the mid-sixties at the National Library of Australia in Canberra, where he lived throughout his expatriate life in Australia, enabled Pribac to maintain and develop his inner poet. Creating his literary work both in his mother tongue and in English, Pribac gathered around him the majority of Slovene Australian authors. His second collection of poems, *V kljumu golobice*, was published in the 1970s. In the 1980s, he was a co-founder of SALUK, the Slovenian-Australian Literary and Arts Circle, and of the literary magazine *Svobodni razgovori*.

It seems that Pribac attained wider literary recognition only in this millennium, after he had returned to his native Istrian village of Sergaši, where he still resides with his family. The majority of his collections of poems, for example *Kiss Me*, *Koštabona* and *Vonj po jasmínu*; translations (*Vesolje okrog kuščarja*, *The Golden Boat*, etc.); and essays (*Piranski zaliv je piranski*, *Tam daleč pod južnim križem*, etc.) were actually published in the last decade and a half. He has largely drawn the material for them from his experience and knowledge attained during more than four decades of his life in Australia. Nowadays, Bert Pribac is more than a messenger of emotional immigrant yearnings for his native village, its people, and the familiar landscape, and more than a voice of nostalgia longing for the time spent in his "other" homeland. He has successfully introduced the creative Australian spirit on the Slovene literary scene and Slovene poetry in English-speaking countries. In fact, Pribac is a most eloquent and expressive Istrian (*Šavrin*), whose love of the Istrian soil increasingly makes him a poet of Istria and an ardent critic of social conditions along the border between Slovenia and Italy. Because of his Australian experience he is also one of the most prominent narrators of the life of Australian Slovenes and of his own experience of a returned emigrant.

